

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.06.2020, sen. zn. 29 ICdo 128/2018, ECLI:CZ:NS:2020:29.ICDO.128.2018.1

Číslo: 29/2021

Právní věta: V řízení o určení neúčinnosti smlouvy, kterou dlužník uzavřel s dalšími třemi osobami, není insolvenční správce oprávněn ani povinen podat odpůrčí žalobu proti těmto osobám jen proto, že byly smluvními stranami takové smlouvy. Žalobu, kterou se domáhá vyslovení neúčinnosti takové smlouvy a zároveň vydání peněžitého plnění, které na základě smlouvy ušlo z dlužníkovy majetku, nebo rovnocenné (peněžité) náhrady za původní dlužníkovy plnění, které (již) není možné vydat do majetkové podstaty, podává insolvenční správce ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona vůči osobám, „v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn“ nebo vůči osobám, „které z něho měly prospěch“, bez zřetele k tomu, že případně nejde o smluvní strany smlouvy. Tzv. „vícestranný zápočet“ nebo „kruhový zápočet“ má při absenci „vzájemně započitatelného (stejnorodého) plnění“ mezi jednotlivými dvojicemi věřitelů povahu dohody o zrušení nesplněného závazku (dluhu). Pro odpověď na otázku, zda dohoda o zrušení nesplněného závazku (dluhu) uzavřená v době od 1. ledna 2014 se řídí ustanovením § 572 odst. 2 a 3 obč. zák., nebo (již) ustanovením § 1981 o. z., je podle § 3028 odst. 3 věty první o. z. rozhodné, jakou právní úpravou se řídí závazkový právní poměr, z něhož vznikl ten který neuspokojený závazek (dluh), jenž taková dohoda ruší.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.06.2020

Spisová značka: 29 ICdo 128/2018

Číslo rozhodnutí: 29

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Odporovatelnost, Započtení pohledávky

Předpisy: § 1981 o. z.

§ 237 odst. 1 IZ

§ 239 odst. 1 IZ

§ 3028 odst. 3 o. z.

§ 572 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalobkyně zrušil rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 4. 2018 a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 6. 4. 2017, Krajský soud v Praze (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Určil, že dohoda o zápočtu vzájemných pohledávek ve výši 347.557 Kč, uzavřená dne 14. 1. 2015 mezi dlužníkem (G.), L. spol. s r. o. (dále jen „společnost L“), J. V. a žalovaným [A. C. (dále též jen „společnost A“)] (dále též jen „dohoda“), je neúčinná „vůči věřitelům, kteří přihlásili své pohledávky k uspokojení“ do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka u insolvenčního soudu (bod I. výroku).

[2] Uložil žalovanému zaplatit do majetkové podstaty dlužníka do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 364.630 Kč (bod II. výroku).

[3] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod III. výroku).

[4] Uložil žalovanému zaplatit státu do 3 dnů od právní moci rozhodnutí soudní poplatek ve výši 5.000 Kč (bod IV. výroku).

2. Insolvenční soud - vycházejí především z ustanovení § 235, § 237 odst. 1 a § 241 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a terminologicky užívá spojení „právní úkony“ [s vědomím, že podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“), jde o právní jednání] - dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

3. Co do úpravy odporovatelnosti právních úkonů v insolvenčním zákoně vychází insolvenční soud ze závěrů obsažených v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. [29 Cdo 677/2011](#) [jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 60/2014 Sb. rozh. obč., který je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu].

4. Žalobkyně se dovolává neúčinnosti dohody uzavřené ve smyslu § 364 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“); vzhledem k tomu, že obchodní zákoník byl s účinností od 1. 1. 2014 zrušen (nahrazen) zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem, vyšel insolvenční soud z toho, že jde o dohodu ve smyslu § 1982 a násl. o. z. K uzavření dohody došlo v rozhodném období ve smyslu ustanovení § 241 odst. 4 insolvenčního zákona, přičemž smluvními stranami byli dlužník i žalovaný (jehož pohledávku ve výši 364.630 Kč dlužník zcela uspokojil).

5. Dlužník a žalovaný byli v době uzavření dohody vzájemně propojeni přes osobu P. M., jejich tehdejšího jednatele i jejich tehdejšího jediného společníka. V souladu s ustanovením § 22 odst. 2 o. z. se proto použijí omezení platná pro osobu blízkou a ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 insolvenčního zákona se tak uplatní vyvratitelná domněnka, že dlužník učinil právní úkon v době, kdy byl v úpadku. Opak žalovaný neprokázal. Z provedených důkazů naopak vyplývá, že dlužník měl v době uzavření dohody více věřitelů s peněžitými závazky více než 3 měsíce po lhůtě splatnosti.

6. Dohoda je právním úkonem, jímž dlužník zkrátil své věřitele, jelikož v insolvenčním řízení by pohledávku žalovaného uspokojil jen z 14,21 %. Vzhledem k závěru, že jde o neúčinný právní úkon dle § 241 insolvenčního zákona, pokládal insolvenční soud za nadbytečné dále zkoumat, zda jednání dlužníka je neúčinné též podle § 242 insolvenčního zákona.

7. K odvolání žalovaného Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 19. 4. 2018:

[1] Změnil rozsudek insolvenčního soudu v bodech I. a II. výroku tak, že žalobu zamítl (první výrok).

[2] Změnil rozsudek insolvenčního soudu v bodu IV. výroku tak, že žalovanému se neukládá

povinnost zaplatit soudní poplatek (první výrok).

[3] Uložil žalobkyni zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 10.092,20 Kč (druhý výrok).

8. Odvolací soud - vycházejí z ustanovení 1982 o. z. - dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

9. Z dohody vyplývá, že jde o vyrovnání vzájemných pohledávek 4 účastníků (společnosti L, J. V., žalovaného a dlužníka); z dohody proto nelze vyčlenit (jen) část, v níž se na vyrovnání závazků dohodl žalovaný s dlužníkem. Jelikož účastníci dohody měli společná práva a povinnosti, musí se rozhodnutí o neúčinnosti dohody vztahovat na všechny. V situaci, kdy žalobkyně nepodala žalobu vůči ostatním účastníkům dohody, je nutno zamítnout žalobu pro nedostatek věcné legitimity.

10. Ze skutkových zjištění plyne, že dlužník neměl vůči žalovanému žádnou pohledávku, kterou by mohl započíst vůči pohledávce žalovaného. Proto se nelze domáhat určení neúčinnosti dohody (jen) mezi žalovaným a dlužníkem; ti si nedlužili plnění stejného druhu, jak předpokládá ustanovení § 1982 o. z.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

11. Proti měnícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právních otázek, které v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyly vyřešeny, konkrétně:

[1] Na vyřešení otázky povinného okruhu účastníků na straně žalovaného v případě, že neúčinnost se týká právního jednání jen některých účastníků právního jednání a jen některým těmto účastníkům může vzniknout povinnost vydat plnění do majetkové podstaty dlužníka.

[2] Na vyřešení otázky hmotněprávní kvalifikace právního jednání označeného jako tzv. „vícestranný zápočet“ a otázky povahy plnění z takové dohody.

[3] Na vyřešení otázky hmotněprávního posouzení jednání dlužníka a žalovaného a plnění, kterého se jim dostalo, respektive plnění, které ušlo.

12. Dovolatelka namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že rozsudek insolvenčního soudu se potvrzuje, nebo aby je zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. K položeným otázkám argumentuje dovolatelka následovně:

13. K otázce č. 1 (K okruhu účastníků řízení).

Potud dovolatelka namítá, že okruh pasivně legitimovaných osob vymezuje ustanovení § 239 odst. 1 insolvenčního zákona tak, že insolvenční správce podává žalobu (pouze) proti osobám, jež jsou povinny vydat dlužníkovo plnění do majetkové podstaty. Smyslem odpůřčí žaloby v insolvenčním řízení není posouzení neplatnosti právního jednání, ale zjištění, že konkrétní (platné) právní jednání není účinné vůči věřitelům dlužníka. Domáhat se vydání exekučního titulu ve vztahu k osobám, které nemají povinnost vydat plnění dlužníka, nebo neměly prospěch z právního jednání dlužníka, je neúčelné, nadbytečné a rozporné se zásadou rychlosti a hospodárnosti insolvenčního řízení. Není tedy důvodu, aby účastníkem odpůřčího řízení byl kdokoli jiný než ten, kdo má povinnost vydat plnění do majetkové podstaty.

14. K otázce č. 2 (K „vícestrannému zápočtu“ a k plnění z něj).

Předmětná (čtyřstranná) dohoda není podle své povahy dohodou o započtení, jelikož jednotlivé smluvní strany nemají vůči sobě pohledávky a závazky, které by bylo možno započíst. Jde o inominační kontrakt, jehož obsahem je dohoda o zániku, respektive úhradě závazků. Prakticky žalovaný použil pohledávku dlužníka vůči společnosti L (její nominální hodnotu) k tomu, aby nemusel hradit svůj dluh ve stejné výši osobě blízké. V tom spočívá majetkový prospěch žalovaného. Toto plnění je tím plněním, o které byli zkráceni dlužníkovi věřitelé; prospěch z tohoto jednání měl žalovaný, který v jeho důsledku nemusel nic hradit svému věřiteli (J. V.). Odpůrcí žalobou bylo napadeno jednání dlužníka a žalovaného popsané v žalobě, kdy dlužník využitím své pohledávky v důsledku dohody uspokojil přednostně pohledávku žalovaného a pohledávky jiných věřitelů nikoliv. Jelikož jednání dlužníka a žalovaného je nadále platné a neúčinné bude jen vůči insolvenčním věřitelům, nejsou práva ostatních účastníků dohody dotčena a není důvodu je žalovat.

15. K otázce č. 3 (K povaze jednání dlužníka a žalovaného).

Potud dovolatelka poukazuje na to, že v žalobě netvrdila, že dlužníkově neúčinné právní jednání spočívá ve vzájemném započtení pohledávek žalobce a žalovaného, a takového určení se ani nedomáhala. Dovodil-li odvolací soud (oproti insolvenčnímu soudu, jenž věc posuzoval správně) z formulace žalobního „petitu“, že se domáhá neúčinnosti právního jednání dlužníka spočívajícího ve vzájemném započtení pohledávek žalobce a žalovaného, pak tak učinil nesprávně a zatížil řízení vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

III.

Přípustnost dovolání

16. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává (vzhledem k době vydání dovoláním napadeného rozhodnutí) z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

17. V průběhu dovolacího řízení insolvenční soud usnesením ze dne 30. 4. 2019 mimo jiné:

[1] Zjistil úpadek žalovaného (bod I. výroku).

[2] Prohlásil konkurs na majetek žalovaného (bod II. výroku), s tím, že konkurs bude projednán jako nepatrný (bod IV. výroku).

[3] Insolvenčním správcem žalovaného ustanovil G&V A. v. o. s. (bod III. výroku).

18. Řízení o odpůrcí žalobě insolvenčního správce se nepřerušuje rozhodnutím o úpadku žalovaného; (již) účinností tohoto rozhodnutí však do řízení na místo žalovaného bez dalšího vstupuje jeho insolvenční správce (srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu z 28. 11. 2019, sen. zn. [29 ICdo 145/2017](#)). Nejvyšší soud proto jako s žalovaným v dovolacím řízení bez dalšího pokračoval s označenou veřejnou obchodní společností (insolvenčním správcem žalovaného).

19. Dovolání v dané věci je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním předestřených právních otázek jde o věc dovolacím soudem beze zbytku neřešenou. V posouzení otázky č. 1 je napadené rozhodnutí rovněž (zčásti) v rozporu s níže označenou judikaturou Nejvyššího soudu.

IV.

Důvodnost dovolání

20. Nejvyšší soud se – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval nejprve tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

21. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

22. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodující následující skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

23. Dne 14. 1. 2015 uzavřeli 1/ společnost L, 2/ J. V., 3/ společnost A a 4/ dlužník dohodu nazvanou „Dohoda o zápočtu vzájemných pohledávek ve výši 347.557 Kč ke dni 14. 1. 2015“. Šlo o tzv. „vícestranný zápočet“, do kterého zúčastnění vstupovali s těmito pohledávkami:

[1] Společnost L s pohledávkami vůči J. V. ve výši 355.740 Kč, označenými 3 fakturami, z nichž první byla vystavena 10. 6. 2014.

[2] J. V. s pohledávkami vůči společnosti A ve výši 357.222 Kč, označenými 3 fakturami, z nichž první byla vystavena 27. 6. 2014.

[3] Společnost A s pohledávkami vůči dlužníku ve výši 364.630 Kč, označenými 8 fakturami, z nichž první byla vystavena 10. 1. 2014.

[4] Dlužník s pohledávkami vůči společnosti L ve výši 347.555 Kč, označenými 4 fakturami, z nichž první byla vystavena 26. 4. 2014.

24. Jelikož nejmenším společným jmenovatelem všech pohledávek byla částka 347.555 Kč, týkal se „vícestranný zápočet“ mezi všemi zúčastněnými (v článku II. dohody) právě této částky. U jednotlivých pohledávek označených fakturami je vždy uvedeno (v článku II. dohody), jaká konkrétní částka se u té které fakturované částky „započítává“. V rozsahu, v němž pohledávky společnosti L, J. V. a společnosti A přesahovaly částku 347.555 Kč, si je jednotliví věřitelé vypořádali se svými dlužníky v článku III. dohody, což pro dlužníka znamenalo, že se zavázal doplatit společnosti A částku 17.073 Kč. Dohoda je v článku I. označena jako dohoda „ve smyslu § 364 obch. zák.“; podle článku IV. bodu 1. nabyde dohoda účinnosti dnem přijetí jejího návrhu všemi účastníky, a podle článku IV. bodu 2. se vzájemné započtení provede (provádí) ke dni účinnosti dohody.

25. V době uzavření dohody měli vůči dlužníku pohledávky po splatnosti následující věřitelé:

[1] M. K. H. a. s. pohledávku ve výši 875.932 Kč, splatnou 21. 12. 2013.

[2] Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky pohledávku ve výši 15.292 Kč, splatnou 8. 4. 2014.

[3] Česká republika – Česká správa sociálního zabezpečení:

- pohledávku ve výši 28.333,64 Kč, splatnou 23. 4. 2013,

- pohledávku ve výši 23.394 Kč, splatnou 25. 11. 2013,

- pohledávku ve výši 12.233,36 Kč, splatnou 6. 5. 2014,

- pohledávku ve výši 17.938 Kč, splatnou 16. 12. 2014.

[4] K. a. s. pohledávku ve výši 68.273,89 Kč, splatnou 15. 11. 2014.

26. Insolvenční řízení na majetek dlužníka bylo zahájeno 23. 6. 2015.

27. Dne 9. 12. 2015 zjistil insolvenční soud úpadek dlužníka, insolvenční správce dlužníka ustanovil žalobkyni a prohlásil konkurs na majetek dlužníka.

28. Do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka přihlásilo pohledávky v celkové výši 2.201.709,26 Kč celkem 7 věřitelů.

29. P. M. je od 4. 11. 2009 jednatelem dlužníka i jednatelem společnosti A; od 20. 11. 2009 je P. M. jediným společníkem dlužníka i jediným společníkem společnosti A.

30. V takto ustaveném skutkovém rámci sporu činí Nejvyšší soud k položeným právním otázkám následující závěry.

31. K otázce č. 1 (K okruhu účastníků řízení).

Pro další úvahy Nejvyššího soudu k otázce č. 1 jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona (jez se v citovaném znění nezměnila od uzavření předmětné dohody):

§ 236 (insolvenčního zákona)

(...)

(2) Není-li možné vydat do majetkové podstaty původní dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu, musí být poskytnuta rovnocenná náhrada.

§ 237 (insolvenčního zákona)

(1) Povinnost vydat do majetkové podstaty dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů mají osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch.

(...)

§ 239 (insolvenčního zákona)

(1) Odporovat právním úkonům dlužníka může v insolvenčním řízení pouze insolvenční správce, i když nejde o osobu s dispozičními oprávněními, a to odpůrcí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Jestliže v době zahájení insolvenčního řízení probíhá o téže věci řízení na základě odpůrcí žaloby jiné osoby, nelze v něm až do skončení insolvenčního řízení pokračovat.

(...)

(4) Dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo odpůrcí žalobě vyhověno. Tím není dotčeno právo insolvenčního správce v případě, že šlo o peněžité plnění nebo že má jít o peněžitou náhradu za poskytnuté plnění, požadovat odpůrcí žalobou vedle určení neúčinnosti dlužníkovu právního úkonu i toto peněžité plnění nebo peněžitou náhradu plnění. Vylučovací žaloba není přípustná.

32. V rozsudku ze dne 30. 8. 2018, sp. zn. [29 Cdo 5517/2016](#), uveřejněném v časopise Soudní judikatura, číslo 10, ročník 2019, pod číslem 109, Nejvyšší soud vysvětlil, že odpůrcí žaloba, kterou se insolvenční správce domáhá toho, aby do majetkové podstaty bylo navráceno (vydáno) peněžité plnění, které na základě dlužníkovu neúčinného právního úkonu ušlo z dlužníkovu majetku, nebo aby do ní byla vydána rovnocenná (peněžitá) náhrada za původní dlužníkovu plnění, které (již) není možné vydat do majetkové podstaty (§ 236 odst. 2 insolvenčního zákona), má (v intencích § 239 odst. 4 insolvenčního zákona pro naplnění svého účelu musí) vedle požadavku na vydání (zaplacení) takového relutárního plnění do majetkové podstaty dlužníka obsahovat (v podobě tzv. žalobního petitu) i požadavek na určení, že právní úkon, na jehož základě dlužník takto plnil, je neúčinný. Řečené ovšem nic nemění na tom, že ustanovení § 237 odst. 1 insolvenčního zákona vymezuje jako pasivně legitimované subjekty (jako nositele povinnosti vydat do majetkové podstaty dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů) osoby, „v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn“ nebo osoby, „které z něho měly prospěch“. K tomu srov. v literatuře např. RICHTER, T.: Insolvenční právo. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 399, a v judikatuře rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. [29 Cdo 363/2015](#), uveřejněný pod č. 93/2018 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 93/2018“) [ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí odmítl Ústavní soud usnesením ze dne 13. 6. 2017, sp. zn. [IV. ÚS 1606/17](#), dostupným na webových stránkách Ústavního soudu].

33. Zjednodušeně řešeno, odpůrcí nároky jsou koncipovány tak, že pasivní věcná legitimace postihuje osoby, jimž se dostalo prospěchu (poskytnutím plnění podle neúčinného právního úkonu dlužníkem) z neúčinného právního úkonu dlužníka ([R 93/2018](#), odstavec [51]).

34. Z úpravy obsažené v ustanoveních § 237 odst. 1 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona rovněž vyplývá, že tím, komu se dostalo prospěchu (poskytnutím plnění podle neúčinného právního úkonu dlužníkem) z neúčinného právního úkonu dlužníka, nemusí být osoba, které dlužník přislíbil, že plnění z takového právního úkonu poskytne ([R 93/2018](#), odstavec [55]).

35. Z výše uvedeného plyne, že v řízení o určení neúčinnosti smlouvy, kterou dlužník uzavřel s dalšími třemi osobami, není insolvenční správce oprávněn ani povinen podat odpůrcí žalobu proti těmto osobám jen proto, že byly smluvními stranami takové smlouvy. Žalobu, kterou se domáhá vyslovení neúčinnosti takové smlouvy a zároveň vydání peněžitého plnění, které na základě smlouvy ušlo z dlužníkovu majetku, nebo rovnocenné (peněžité) náhrady za původní dlužníkovu plnění, které (již) není možné vydat do majetkové podstaty, podává insolvenční správce ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona vůči osobám, „v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn“ nebo vůči osobám, „které z něho měly prospěch“, bez zřetele k tomu, že případně najde o smluvní strany smlouvy.

36. V poměrech dané věci se odtud podává, že úspěchu odpůrcí žaloby, kterou se insolvenční správce dlužníka domáhá vyslovení neúčinnosti předmětné dohody a (zároveň) vydání (zaplacení) částky 364.630 Kč (odpovídající podle dovolatelky míře prospěchu společnosti A z neúčinného právního úkonu dlužníka) do majetkové podstaty dlužníka, nebrání skutečnost, že žaloba nesměřuje také proti dalším stranám dohody (proti společnosti L a J. V.). Právní posouzení věci odvolacím soudem tedy potud není správné a dovolání je již proto opodstatněné.

37. K otázce č. 2 (K „vícestrannému zápočtu“ a k plnění z něj) a k otázce č. 3 (K povaze jednání dlužníka a žalovaného).

Pro další úvahy Nejvyššího soudu k otázkám č. 2 a 3 jsou rozhodná následující ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), a obchodního zákoníku:

Dohoda

Stranám je na vůli ujednat si zánik závazku, aniž bude zřízen závazek nový.

Započtení § 1982 (o. z.)

(1) Dluží-li si strany vzájemně plnění stejného druhu, může každá z nich prohlásit vůči druhé straně, že svoji pohledávku započítává proti pohledávce druhé strany. K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.

(2) Započtením se obě pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí; nekryjí-li se zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění. Tyto účinky nastávají k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení.

§ 3028 (o. z.)

(1) Tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti.

(2) Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

(3) Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dosavadními právními předpisy. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti.

§ 572 (obč. zák.)

(...)

(2) Strany se mohou dohodnout, že nesplněný závazek nebo jeho část se ruší, aniž by vznikl nový závazek. Nevyplývá-li z dohody něco jiného, zrušovaný závazek zaniká, když návrh na jeho zrušení byl přijat druhou stranou.

(3) Dohoda o zrušení závazku musí být uzavřena písemně, jestliže se zrušuje závazek sjednaný písemně.

§ 364 (obch. zák.)

Na základě dohody stran lze započítat jakékoli vzájemné pohledávky.

Ve výše uvedené podobě, pro věc rozhodné, platí citovaná ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, od 1. 1. 2014. Ustanovení § 572 obč. zák. a ustanovení § 364 obch. zák. platila ve výše uvedené podobě (pro věc opět rozhodné) do 31. 12. 2013 (od 1. 1. 2014 byly oba tyto zákony nahrazeny zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem).

38. K závěrům odvolacího soudu na téma neexistence vzájemného započtení pohledávek mezi dlužníkem a společností A Nejvyšší soud uvádí, že ty jsou nepřesné již v rovině vlastní argumentace

odvolacího soudu; ten totiž své úvahy založil na výkladu ustanovení 1982 o. z., aniž ozřejmil, co jej vedlo k závěru, že předmětná dohoda se řídí zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem (na základě zjištěného skutkového stavu nelze přijmout úsudek, že dohoda má být poměřována úpravou obsaženou v ustanovení 1982 o. z.).

39. V rozsudku ze dne 18. 4. 2018, sp. zn. [32 Cdo 5234/2016](#), uveřejněném pod číslem 77/2019 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 77/2019“), Nejvyšší soud vysvětlil, že pro způsobilost pohledávek ze smluv k započtení je podle § 3028 odst. 3 věty první o. z. rozhodná právní úprava, kterou se řídí smlouvou založený závazkový poměr, z něhož pohledávka vznikla. V rozsudku ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. [26 Cdo 4795/2017](#), uveřejněném pod číslem 23/2020 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 23/2020“) pak Nejvyšší soud doplnil, že pro způsobilost pohledávek řídicích se různými právními úpravami (jedna pohledávka se řídí právní úpravou účinnou do 31. 12. 2013, druhá pohledávka právní úpravou účinnou od 1. 1. 2014) k započtení je vždy rozhodná právní úprava, kterou se řídí každá z těchto pohledávek.

40. Z předmětné dohody není seznatelné, zda pohledávky použité k „započtení“ jsou smluvními pohledávkami, a je-li tomu tak, zda smlouvou založený závazkový poměr, z něhož takové pohledávky vznikly, se řídí právní úpravou účinnou do 31. 12. 2013, nebo právní úpravou účinnou od 1. 1. 2014 (srov. i § 3028 odst. 3 větu druhou o. z.). Přitom minimálně datum vystavení první faktury společnosti A (10. 1. 2014) může budít oprávněné pochybnosti o tom, zda jde o fakturaci plnění ze smlouvy uzavřené v době od 1. 1. 2014.

41. Bez zřetele k tomu, zda předmětná dohoda se řídí právní úpravou účinnou do 31. 12. 2013, nebo právní úpravou účinnou od 1. 1. 2014, však platí, že ji nelze poměřovat právní úpravou započtení vzájemných pohledávek věřitele a dlužníka v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, a v obchodním zákoníku, ani právní úpravou započtení vzájemných pohledávek věřitele a dlužníka v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku. Tzv. „vícestranný zápočet“ nebo „kruhový zápočet“ (v této věci charakterizovaný tím, že ve vztahu k téže částce (347.555 Kč) je: 1/ společnost L věřitelem J. V., 2/ J. V. věřitelem společnosti A, 3/ společnost A věřitelem dlužníka a 4/ dlužník věřitelem společnosti L, čímž se kruh uzavírá) má totiž při absenci „vzájemně započitatelného (stejnorodého) plnění“ mezi jednotlivými dvojicemi věřitelů povahu dohody o zrušení nesplněného závazku (dluhu). Dovolání je tedy i v tomto ohledu důvodné.

42. Pro odpověď na otázku zda dohoda o zrušení nesplněného závazku (dluhu) uzavřená v době od 1. 1. 2014 se řídí ustanovením § 572 odst. 2 a 3 obč. zák., nebo (již) ustanovením § 1981 o. z., je přitom podle § 3028 odst. 3 věty první o. z. rozhodné, jakou právní úpravou se řídí závazkový právní poměr, z něhož vznikl ten který neuspokojený závazek (dluh), jenž taková dohoda ruší.

43. Budiž dodáno, že také argumentace dovolatelky k otázce č. 2 se zčásti vymyká logice, a to v rozsahu, v němž dovolatelka tvrdí (srov. reprodukci dovolání v odstavci [14]), že nominální hodnota dlužníkovy pohledávky vůči společnosti L je tím plněním, které žalovaný použil k tomu, aby nemusel hradit svůj dluh „ve stejné výši“ osobě blízké, a o které byli zkráceni dlužníkovi věřitelé. Ve skutkové rovině totiž nebylo pochyb o tom, že nominální hodnota dlužníkovy pohledávky vůči společnosti L činila 347.555 Kč (srov. odstavec [23] výše), takže není logické požadovat na takovém argumentačním základě vydání částky 364.630 Kč.

44. Nejvyšší soud dodává, že v situaci, kdy si soudy ve skutkové rovině neopatrily spolehlivé podklady pro závěr, zda předmětná dohoda se řídí právní úpravou účinnou do 31. 12. 2013, nebo právní úpravou účinnou od 1. 1. 2014, nebylo možné rovněž řešit, zda z hlediska použité terminologie má jít o neúčinnost „právního úkonu“ nebo o neúčinnost „právního jednání“ (a při odpovědích na otázku č. 1 se Nejvyšší soud proto přidržel dikce vykládaných ustanovení o „právních úkonech“).

45. Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem v rovině právní neobstálo, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil (včetně závislých výroků o soudním poplatku a o nákladech řízení) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).